

Utjecaj doseljavanja na funkcionalno-prostornu transformaciju Gradske četvrti Sesvete

Šišak, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:883058>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Ivan Šišak

Utjecaj doseljavanja na funkcionalno-prostornu transformaciju Gradske četvrti Sesvete

Prvostupnički rad

Mentor: doc. dr. sc. Ksenija Bašić

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 2018.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Utjecaj doseljavanja na funkcionalno-prostornu transformaciju Gradske četvrti Sesvete

Ivan Šišak

Izvadak: Zagrebačka gradska četvrt Sesvete je područje koje od sredine dvadesetog stoljeća bilježi brzi porast broja stanovnika potaknut procesom suburbanizacije, ali i intenzivnim doseljavanjem stanovništva iz ratom pogođenih područja Hrvatske i Bosne i Hercegovine 1990-ih godina. Takav brzi rast stanovništva odrazio se na razvoj funkcionalno-prostorne i morfološke strukture Sesveta kao urbanog naselja te na funkcionalne odnose i procese u cijeloj gradskoj četvrti. U radu se razmatra doseljavanje na prostor Gradske četvrti, uzroci doseljavanja, posljedice doseljavanja na razvoj Sesveta i ostalih naselja u gradskoj četvrti te tendencije budućih promjena u prostornoj strukturi.

27 stranica, 15 grafičkih priloga, 3 tablice, 39 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Sesvete, doseljavanje, suburbanizacija, Zagrebačka aglomeracija, funkcionalno-prostorna transformacija

Voditelj: doc. dr. sc. Ksenija Bašić

Tema prihvaćena: 12. 4. 2018.

Datum obrane: 7. 9. 2018.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

The impact of in-migration on functional-spatial transformation of City district of Sesevete

Ivan Šišak

Abstract: City district of Sesevete is an area with rapid population growth since the mid 20th century. That growth was influenced mostly by suburbanization and by in-migration of population from war zones of Croatia and Bosnia and Herzegovina in the 1990s. The rapid growth of population has impact on development of functional-spatial and morphological structure of urban settlement Sesevete and on functional relationships and processes in the whole city district. The in-migration to the area of City district of Sesevete, the causes of in-migration, the consequences of in-migration for development of Sesevete and other settlements in the city district as well as tendencies of future changes in the spatial structure are discussed in this thesis.

27 pages, 15 figures, 3 tables, 39 references; original in Croatian

Keywords: Sesevete, in-migration, suburbanization, Zagreb agglomeration, functional-spatial transformation

Supervisor: Ksenija Bašić, PhD, Assistant Professor

Undergraduate Thesis title accepted: 12/04/2018

Undergraduate Thesis defense: 07/09/2018

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Obilježja geografskog položaja Gradske četvrti Sesvete	3
3. Demografska obilježja i razvoj Gradske četvrti Sesvete	7
4. Doseljavanje stanovništva na područje Gradske četvrti Sesvete	11
5. Razvoj prostorne strukture Sesveta od 1960-ih godina	14
6. Razvoj ostalih naselja Gradske četvrti Sesvete od 1960-ih godina	17
7. Tendencije funkcionalno-prostorne transformacije Gradske četvrti Sesvete u budućnosti	23
8. Zaključak	25
Popis literature	26
Popis izvora	27

1. UVOD

Zagreb je glavni i najveći grad u Republici Hrvatskoj, glavno je nodalno-funkcionalno središte cijele Hrvatske, a izrazito veliki gravitacijski utjecaj ima na svoju okolicu. Zagreb je od 1094. godine, kada je postao sjedište biskupije, postao središte okupljanja stanovnika okolnih naselja, ali i centar doseljavanja stranih obrtnika koji su već u kasnom srednjem vijeku naselili gradečko pobrđe (Nejašmić, 1994). Za formiranje Zagreba kao metropole cijelog prostora Hrvatske bilo je potrebno dugo vrijeme, uzevši u obzir činjenicu da Zagreb kao jedinstveno naselje nije postojao do 1850. godine, nego je bio skup manjih naselja, poput Gradeca, Kaptola i Nove Vesi, ali i teritorijalnu razjedinjenost hrvatskog prostora tijekom cijelog kasnog srednjeg vijeka i novog vijeka. Međutim, od druge polovice 19. stoljeća počinje ubrzani razvoj Zagreba, kako gospodarski, tako i demografski. Stanovništvo grada Zagreba od 1850. godine do 1991. godine, godine kada je Zagreb kao naselje imao najveći broj stanovnika u povijesti, naraslo je četrdeset četiri puta, sa 16.000 na 707.000 (Bertić, 1994), više negoli ijedan veći grad s prostora nekadašnje Austro-Ugarske. Takav porast broja stanovnika odrazio se na razvoj gradske okolice, koja je dugo vremena bila ishodišno područje za doseljavanje u grad, a od sredine 20. stoljeća postaje područje s velikim rastom broja stanovnika, bržim nego što ga ima gradsko naselje Zagreb. U tom razdoblju započinje proces suburbanizacije – složen proces transformacije gradske okolice, tj. urbanizacija gradske okolice pod utjecajem grada (Vresk, 2002). Taj proces uvelike je utjecao i na razvoj istočnog dijela zagrebačke okolice, u doba Jugoslavije Općine Sesvete, a danas zagrebačke Gradske četvrti Sesvete (sl. 1.).

Cilj ovog rada je objasniti promjene na području Gradske četvrti Sesvete uzrokovane velikim demografskim rastom, temeljenim na suburbanizaciji u Zagrebačkoj urbanoj regiji, ali i na doseljavanju velikog broja stanovnika ratom pogođenih područja Hrvatske i Bosne i Hercegovine tijekom posljednjeg desetljeća dvadesetog stoljeća. Na temelju tih procesa promatrat će se razvoj prostorne strukture Sesveta kao naselja i kao gradske četvrti. Posebno će se razmotriti funkcionalno-prostorna struktura Sesveta te funkcionalni odnosi i procesi između naselja gradske četvrti.

Prostorni obuhvat rada čini ukupno trideset sedam naselja koji su dio Gradske četvrti Sesvete, koja je jedna od sedamnaest gradskih četvrti unutar Grada Zagreba. To su (sl. 1.): Adamovec, Belovar, Blaguša, Budenec, Cerje, Dobrodol, Drenčec, Dumovec, Đurđekovec, Gajec, Glavnica Donja, Glavnica Gornja, Glavničica, Goranec, Jesenovec, Kašina, Kašinska Sopnica, Kučilovina, Kućanec, Lužan, Markovo Polje, Moravče, Paruževina, Planina Donja, Planina

Gornja, Popovec, Prekvršje, Prepuštovec, Sesevete, Soblinec, Šašinovec, Šimunčevac, Vuger Selo, Vugrovec Donji, Vugrovec Gornji, Vurnovec i Žerjavinec.

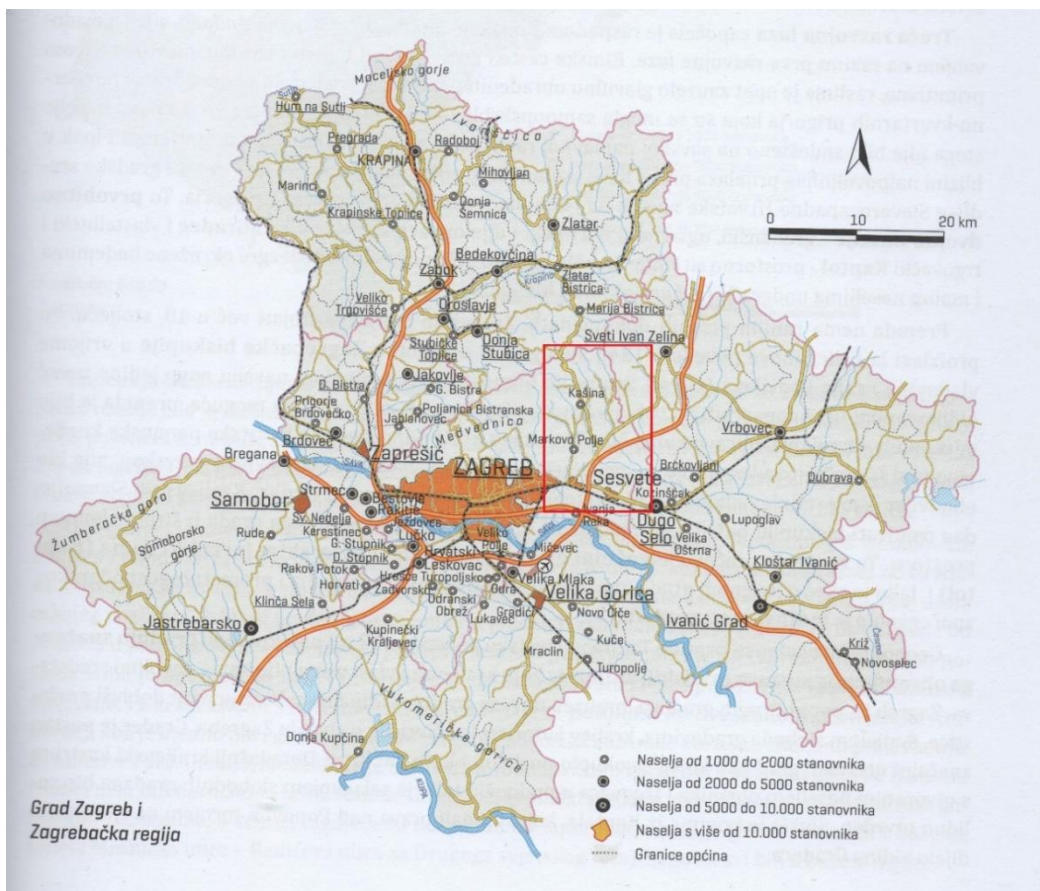

Sl. 1. Naselja Gradske četvrti Sesevete

Izvor: SRPJ, 2005

2. OBILJEŽJA GEOGRAFSKOG POLOŽAJA GRADSKE ČETVRTI SESVETE

Gradska četvrt Sesvete najistočnija je gradska četvrt Grada Zagreba (sl. 2.). Smještena je na dodiru prigorja sjeveroistočnog dijela Medvednice i savske naplavne ravni. Reljef se blago spušta prema jugu, a sjeverni viši dio raščlanjen je potočnim dolinama potoka Kašina, Vuger i Glavnica te njihovih pritoka. Na području sjevernog dijela Gradske četvrti Sesvete, pored naselja Planina Donja i Planina Gornja nalazi se poprečni rasjed koji dijeli gorski masiv Medvednice u dva dijela; jugozapadnu strmiiju gorsku masu sa Sljemenom i na sjeveroistočni niži i reljefno raščlanjeniji dio Medvednice (Klaić, 2002). Taj sjeveroistočni dio, koji obuhvaća kašinsko Prigorje unutar Gradske četvrti Sesvete zbog svojih reljefnih karakteristika još je od prapovijesti bio valoriziran kao područje za naseljavanje i poljoprivredu (vinogradarstvo i voćarstvo). Osim toga, preko prijevaja Laz (315 m n. m.) moguće je lako prometno povezivanje Hrvatskog zagorja i savske ravnice, što se odrazilo na razvoj naseljenosti na području Gradske četvrti Sesvete. Na tom se području mogu istaknuti tri važna prometna pravca (sl. 2.), koji taj prostor integriraju s područjem Zagrebačke regije i širim područjem Hrvatske i Srednje Europe.

Sl. 2. Položaj Gradske četvrti Sesvete u Zagrebačkoj regiji

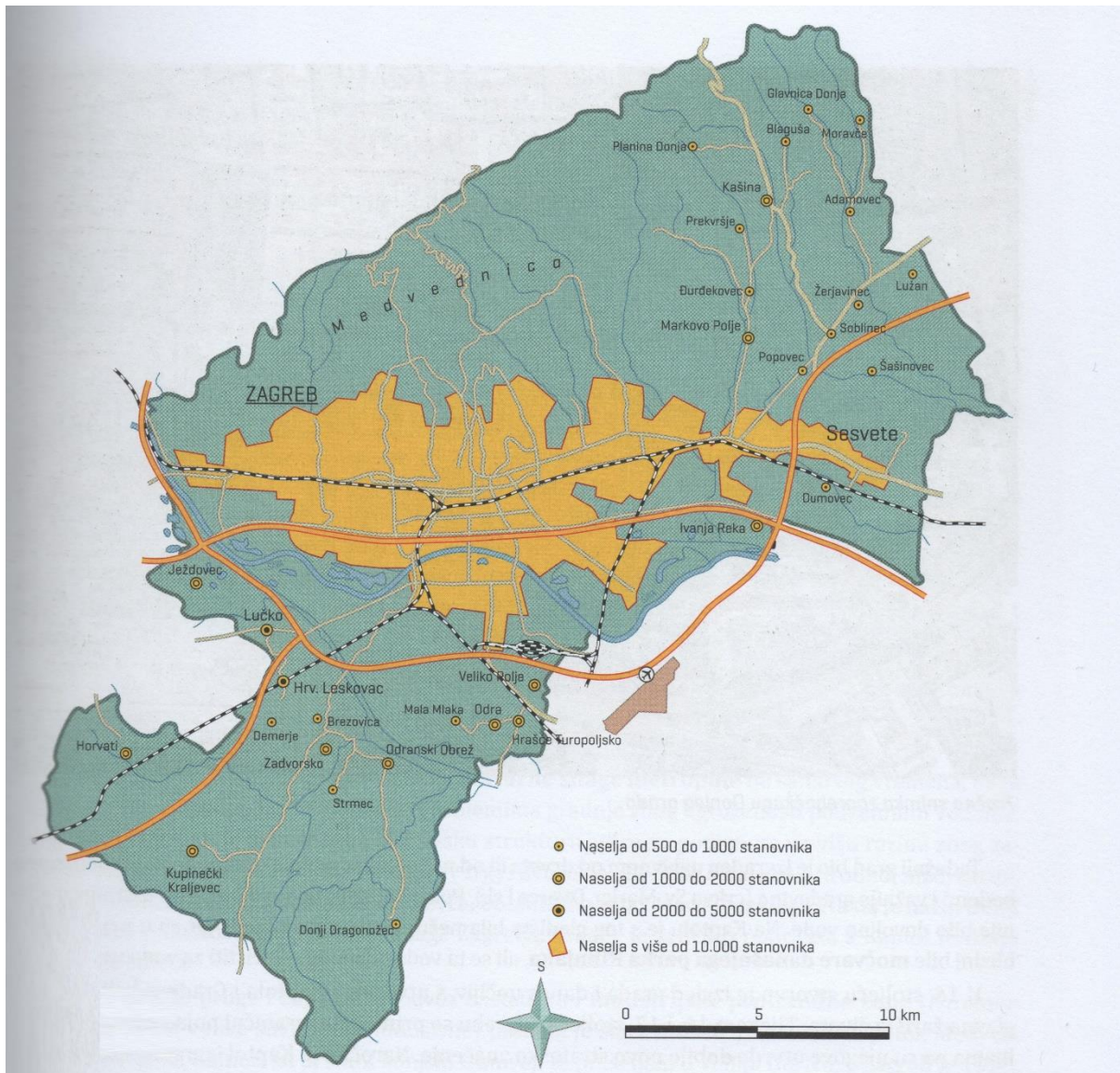
Izvor: Magaš, 2013

Prvi, najstariji pravac je prigorsko-zagorski prometni pravac koji spaja Sesvete, Kašinu i Mariju Bisticu, te dalje Zlatar i Lepoglavu koji je još u doba Rimskog Carstva (1. stoljeće, vladavina Oktavijana Augusta) bio jedan krak ceste koja je spajala Andautoniju (Ščitarjevo) i Poetovio (Ptuj) (Klaić, 2002). U to se doba cesta nazivala *Via torda*, a u srednjem vijeku *Via exercitiale* (Nadu, 1991). Danas se na tom pravcu nalazi državna cesta DC 29 (NN, 2017); Novi Golubovec – Zlatar Bistrica – Marija Bistrica – Kašina – Soblinec (s odvojkom iz Kašine prema Sesvetama), koja je kao moderna cesta preko prijevoja Laz sagrađena 1879. godine, u doba banovanja Ivana Mažuranića (Klaić, 2002). Za Sesvete kao naselje taj je pravac imao važnu ulogu, budući da se u Sesvetama križao sa cestom prema Zagrebu (Gradecu i Kaptolu), zvanom *Magna via regis*, što je potaknulo razvoj trgovine u Sesvetama (Nadu, 1991). Drugi pravac je zelinski (podravski) pravac, (Budimpešta –) Varaždin – Sveti Ivan Zelina – Sesvete – Zagreb. Na tom pravcu postoji državna cesta DC 3, koja povezuje Varaždin, Sveti Ivan Zelinu, Sesvete, Zagreb, Karlovac i Rijeku, a izgrađena je i autocesta A4 koja povezuje GP Goričan (Mađarsku) sa Zagrebom (NN, 2017), a Gradska četvrt Sesvete na svom teritoriju ima vezu sa tom autocestom preko tri čvorišta; Popovec, Kraljevečki Novaki i Ivanja Reka. Osim toga, kroz Sesvete prolazi i željeznička pruga koja se nešto istočnije, u Dugom Selu grana na prugu prema Koprivnici i dalje Mađarskoj, i na prugu prema Slavonskom Brodu i dalje prema Srbiji. Pruga prema Slavoniji dio je trećeg, posavskog pravca kojim su Sesvete povezane s istokom Hrvatske, a osim toga Sesvete su čvorištem Ivanja Reka povezane i na autocestu A3 Bregana – Zagreb – Lipovac. Naselje Sesvete su zahvaljujući križanju ta tri pravca postale važno čvorište i svom prometnom položaju mogu zahvaliti današnji razvoj.

Međutim, Sesvete sve do dvadesetog stoljeća nisu imale važnu funkcionalnu ulogu ni utjecaj na područje današnje gradske četvrti. Još od prapovijesti stanovništvo je naseljavalo viša prigorska područja u sjevernom dijelu današnje gradske četvrti. Tako su na lokalitetu Kuzelin, nedaleko Glavnice Donje pronađeni ostaci iz mlađeg željeznog doba, a u rimsko doba na području Kašine, tada Cassanorije ili Cassandrije, postojala je rimska utvrda ili rimska cesta (Klaić, 2002). Najstarije naselje i najveće povijesno središte područja današnje Gradske četvrti Sesvete je Kašina, koja se kao naselje i kaptolski posjed spominje 1217. godine (Klaić, 2002). Kašina je sve do kraja 18. stoljeća, do izgradnje prve moderne ceste Zagreb – Varaždin bila središte šireg prigorskog područja Medvednice, koje je čak obuhvaćalo i prostor Svetog Ivana Zeline, danas zasebnog gradskog naselja u Zagrebačkoj županiji (Njegač, 2002). Od tada njezin primat počinje preuzimati Sveti Ivan Zelina, a gradnjom željezničke pruge 1870. sve više se kao središte istočnog prigorskog područja Medvednice profiliraju Sesvete (Klaić, 2002).

Zanimljiva je činjenica da je Kašina još prema Popisu stanovništva iz 1948. godine bila brojem stanovnika veće naselje od Sesveta (Malić, 1969; *Naselja i stanovništvo*, 2005). Sesvete u dvadesetom stoljeću postaju industrijsko naselje, s industrijom suhomesnatih proizvoda (nekad PIK Sljeme), tvornicom octa i špirita, a kasnije i tvornicom likera Badel te ciglanom (Malić, 1969). Krajem 20. i početkom 21. stoljeća svi su stari proizvodni pogoni u Sesvetama zatvoreni. Ipak, radna mjesta u Sesvetama potaknula su preseljavanje stanovništva iz prigorske okolice u Sesvete, ali i iz šireg područja, poput južnih dijelova Hrvatskog zagorja. Nakon završetka Drugog svjetskog rata sve više u Sesvete doseljava i stanovništvo iz Podravine, bjelovarskog i daruvarskog kraja (Malić, 1969). Od 1960-ih godina Sesvete zahvaća proces suburbanizacije, a 1990-ih godina u Sesvete se doseljava velik broj stanovnika ratom zahvaćenih područja Hrvatske, ali i u velikoj mjeri i Bosne i Hercegovine. Tako Sesvete kao naselje i kao gradska četvrt bilježe stalan porast broja stanovnika do posljednjeg popisa 2011. godine. Prema tome popisu na području Gradske četvrti Sesvete 2011. godine živio je 73.301 stanovnik, na površini od 165,25 km², što čini gustoću naseljenosti od 443,58 stan./km², pet i pol puta veću od prosječne gustoće naseljenosti Hrvatske (SLJGZ, 2018).

Sesvete su danas najveće prigradsko naselje Zagreba i po svojim karakteristikama mogu se svrstati u gradska naselja (*Model diferencijacije urbanih, prijelaznih i ruralnih naselja u Republici Hrvatskoj*, 2011), ali nemaju status grada, budući da zajedno sa trideset šest okolnih naselja čine jednu od sedamnaest gradskih četvrti grada Zagreba. Sesvete su jedan od satelitskih gradova Zagreba, budući da imaju gradski karakter i funkcionalno su čvrsto vezane uz matični grad - Zagreb (Vresk, 2002). Općina Sesvete je već u doba Jugoslavije, točnije 1981. godine, postala sastavni dio Grada Zagreba, a od 1999. godine Statutom Grada Zagreba nekadašnja Općina Sesvete proglašena je šesnaestom gradskom četvrti Grada Zagreba (Klaić, 2002). U isto vrijeme od Zagreba su se administrativno odvojili ostali satelitski gradovi, Samobor, Zaprešić, Velika Gorica i Dugo Selo, koji su dio Zagrebačke županije od 1997. godine (NN, 1997). Za razliku od ostalih satelitskih gradova Zagreba, Sesvete se kao naselje kontinuirano nastavljaju na Zagreb te je na terenu teško odrediti granicu Sesveta i Zagreba, osobito na području sjeverno od željezničke pruge koja spaja Sesvete i Zagreb, uz cestu Zagreb – Sesvete – Dugo Selo – Bjelovar. Takvim radijalnim oblikom urbanizacije, prateći smjer širenja grada uz posavski i podravski prometni pravac, Sesvete su postale istočni produžetak zagrebačkog urbanog tkiva tj. Sesvete su danas fizionomska cjelina s naseljem Zagreb (sl. 3.).

Sl. 3. Područje Grada Zagreba

Izvor: Magaš, 2013

Ostala naselja Gradske četvrti Sesvete prometno su dobro povezana sa Sesvetama preko kojih se odvija glavnina dnevno-migracijskih interakcija sa Zagrebom. Iako su udaljenija od središta Zagreba nego rubni prigrorski dijelovi naselja Zagreb, poput Čučerja, Vidovca, Bidrovca i Markuševca, sesvetska prigradska naselja bilježe uglavnom pozitivne trendove u demografskom, a u posljednje vrijeme i u gospodarskom razvoju, ovisno o karakteristikama prometnogeografskog položaja naselja. Geografski položaj Gradske četvrti Sesvete izrazito je povoljan, što je omogućava daljnji razvoj naselja u gradskoj četvrti, ali ima prostora i za još veću valorizaciju.

3. DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA I RAZVOJ GRADSKJE ČETVRTI SESVETE

Gradska četvrt Sesvete je prema Popisu stanovništva 2011. godine brojila 73.301 stanovnika u ukupno 37 naselja (*SLJGZ*, 2018). Najveće naselje su Sesvete s 54.085 stanovnika, a svojom veličinom ističu se Kašina (1548 stanovnika) i Dobrodol (1203 stanovnika) (tab. 1.).

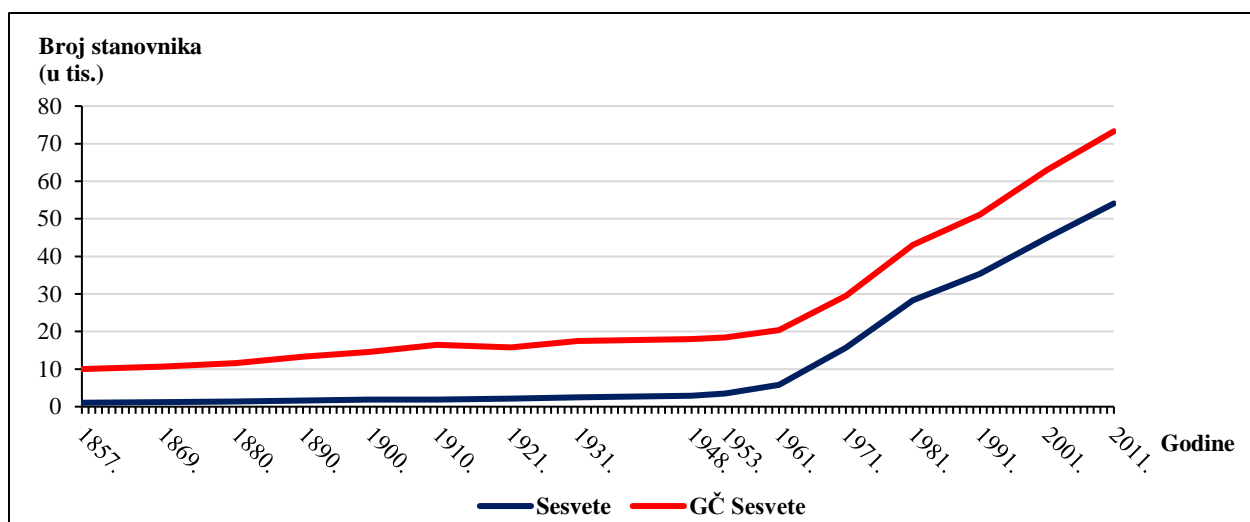
Tab. 1. Naselja Gradske četvrti Sesvete prema broju stanovnika 2011. godine

Naselje	Broj stanovnika	Naselje	Broj stanovnika	Naselje	Broj stanovnika
Sesvete	54.085	Blaguša	594	Budenec	323
Kašina	1548	Žerjavinec	556	Gajec	311
Dobrodol	1203	Planina Donja	554	Vuger Selo	273
Soblinec	978	Glavnica Donja	544	Šimunčevac	271
Adamovec	975	Jesenovec	460	Planina Gornja	247
Popovec	937	Goranec	449	Kašinska Sopnica	245
Dumovec	903	Vugrovec Donji	442	Glavničica	229
Prekvršje	809	Markovo Polje	425	Kučanec	228
Đurđekovec	778	Cerje	398	Glavnica Gornja	225
Lužan	719	Belovar	378	Kučilovina	219
Šašinovec	678	Vugrovec Gornji	357	Vurnovec	201
Moravče	663	Prepuštovec	332	Drenčec	191
Paruževina	632				

Izvor: *SLJGZ*, 2018

Sva naselja u Gradskoj četvrti Sesvete osim Seseveta mogu se svrstati u kategoriju ruralnih i/ili urbaniziranih naselja. Ruralna i urbanizirana naselja mogu se podijeliti u nekoliko kategorija ovisno o veličini naselja tj. broju stanovnika (Lukić, 2012). U Gradskoj četvrti Sesvete najveći broj naselja spada u kategoriju malih naselja (200 – 499 stanovnika), njih 19, a samo je jedno naselje sitno (100 – 199 stanovnika). Velik je broj i srednjih naselja (500 – 999 stanovnika) – njih 14.

Gradska četvrt Sesvete od sredine 19. stoljeća doživjela je veliku promjenu broja stanovnika (sl. 4.). Tijekom cijelog razdoblja od 1857. godine kada je proveden prvi popis u Habsburškoj Monarhiji Gradska četvrt Sesvete bilježi porast broja stanovnika, uz blagi pad nakon Prvog svjetskog rata. Broj stanovnika naselja današnje gradske četvrti 1857. godine iznosio je 10.010, a od toga je u naseljima koja danas čine naselje Sesvete živjelo ukupno 1047 stanovnika, a u tadašnjem naselju Sesvete samo 169 stanovnika (Kašina je tada bila najveće naselje sa 885 stanovnika) (*Naselja i stanovništvo*, 2005). Za udvostručenje broja stanovnika na području današnje gradske četvrti bilo je potrebno čitavo stoljeće. Tek je 1961. godine broj stanovnika naselja gradske četvrti premašio dvadeset tisuća i iznosio 20.378 stanovnika. Od toga desetljeća započinje brzi rast broja stanovnika na području Gradske četvrti Sesvete (sl. 4.).

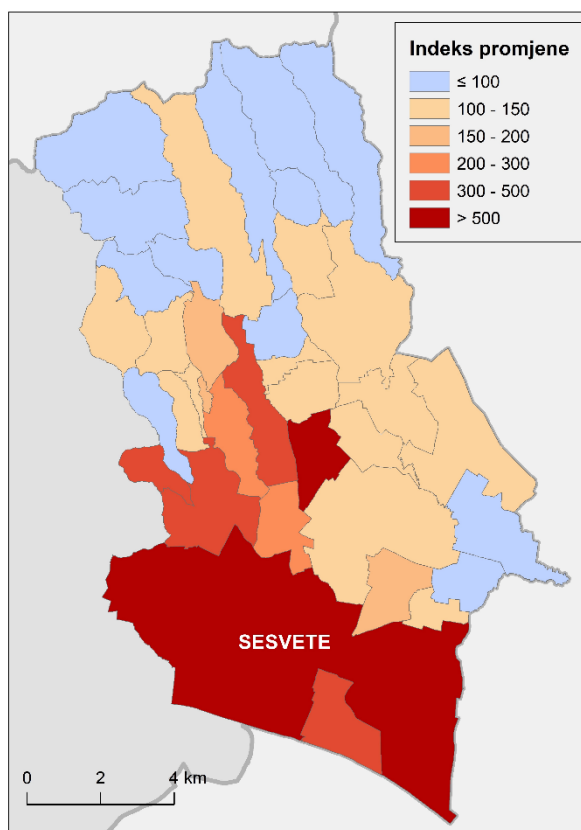
Sl. 4. Kretanje broja stanovnika naselja Sesvete i Gradske četvrti Sesvete od 1857. do 2011.

Izvor: *Naselja i stanovništvo*, 2005; *SLJGZ*, 2018

Za samo dvadeset godina, do popisa 1981. godine stanovništvo naselja gradske četvrti se udvostručilo i njegov broj je iznosio 43.013 (*Naselja i stanovništvo*, 2005). Rast broja stanovnika u desetogodišnjem međupopisnom periodu nakon 1981. godine je usporen, ali svejedno iznosi oko 20% (tj. prosječno 2% na godinu). Zanimljiva se promjena dogodila s rastom Sesveta, čije je stanovništvo sve do popisa 1953. godine iznosilo nešto više od 10% stanovništva današnje gradske četvrti, a od popisa 1961. bilježi veliki skok na 29%. Već za deset godina u Sesvetama je živjelo 53% ukupnog stanovništva gradske četvrti, a taj je broj do posljednjeg popisa 2011. godine narastao na gotovo 74% (*Naselja i stanovništvo*, 2005; *SLJGZ*, 2018). Važno je napomenuti da je naselje Sesvete u današnjim granicama u službenim popisnim statistikama tek od 1991. godine, kada mu je pripojeno devet okolnih naselja¹, s kojima od 1980-ih godina čini fizionomsku cjelinu.

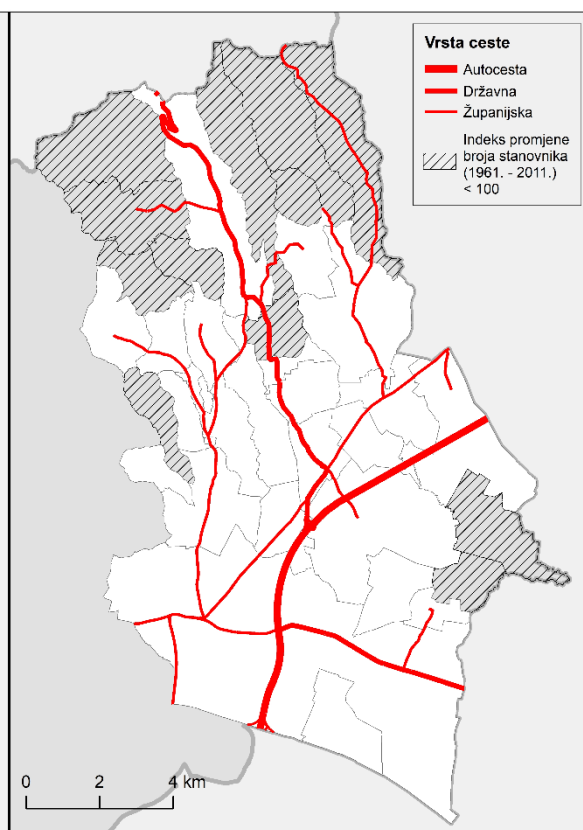
Osim ukupnog porasta broja stanovnika koji je karakterističan za prostor cijele gradske četvrti, potrebno je proučiti podatke i o tome kako se broj stanovnika mijenjao po različitim naseljima. Općenito najveći porast (indeks promjene broja stanovnika) u razdoblju od 1961. do 2011. ima naselje Sesvete (uključujući naselja koja su mu pripojena od 1991. godine). Indeks promjene broja stanovnika od 1961. do 2011. za naselje Sesvete iznosi čak 1715,78, što znači da je u tom razdoblju stanovništvo Sesveta poraslo za više od 17 puta (sl. 5.).

¹ To su naselja Brestje, Gajišće, Jelkovec, Kobiljak Sesvetski, Kraljevec Sesvetski, Novaki Kraljevečki, Sela Sesvetska, Selnica Sesvetska i Sopnica Sesvetska.

Sl. 5. Indeks promjene broja stanovnika po naseljima Gradske četvrti Sesvete od 1961. do 2011.

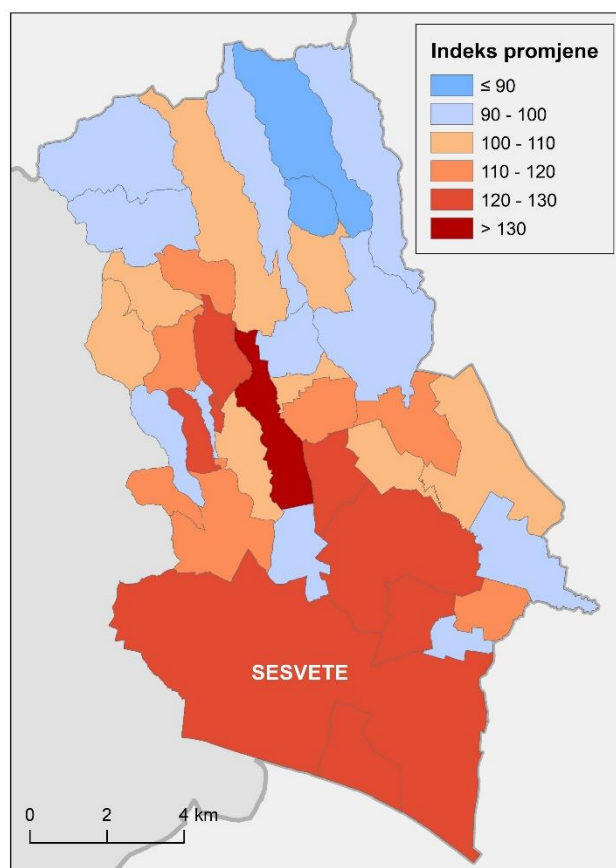
Izvor: *Naselja i stanovništvo*, 2005; *SLJGZ*, 2018; *SRPJ*, 2005

Sl. 6. Prometna mreža Gradske četvrti Sesvete i naselja s negativnom promjenom broja stanovnika od 1961. do 2011.

Izvor: *DARH*, 2005; *Naselja i stanovništvo*, 2005; *SLJGZ*, 2018; *SRPJ*, 2005

Iako indeks promjene broja stanovnika od 1961. do 2011. godine za područje cijele gradske četvrti iznosi 359,71 (*Naselja i stanovništvo*, 2005; *SLJGZ*, 2018), što znači da se u tom razdoblju broj stanovnika gradske četvrti povećao za 3,6 puta, neki dijelovi gradske četvrti zabilježili su pad broja stanovnika u navedenom razdoblju. To se posebice odnosi na sjeverni dio gradske četvrti, gdje čak deset naselja bilježi pad broja stanovnika u tome razdoblju, a u tom području su i u naseljima gdje je zabilježen rast broj stanovnika indeksi rasta dosta manji nego u područjima u južnom dijelu četvrti, u Sesvetama i naseljima uz Sesvete (sl. 5.). Važnu ulogu u toj činjenici imaju i prometna povezanost i dostupnost, budući da se većina naselja koja su u razdoblju od 1961. do 2011. godine zabilježila pad broja stanovnika ne nalazi na važnijim prometnim putovima (sl. 6.), a naselja s pozitivnom promjenom broja stanovnika su ona koja se nalaze na glavnim prometnim pravcima; posavskom, podravskom (zelinskom) i kašinskom pravcu.

Sl. 7. Indeks promjene broja stanovnika po naseljima Gradske četvrti Sesvete od 2001. do 2011.

Izvor: *Naselja i stanovništvo*, 2005; *SLJGZ*, 2018; *SRPJ*, 2005

Ukoliko se promotri indeks promjene broja stanovnika po naseljima u zadnjem međupopisnom periodu (sl. 7.), od 2001. do 2011. uočava se blago usporavanje rasta na razini cijele gradske četvrti – indeks promjene iznosi 116,44 za cijelu gradsku četvrt, a u prethodnom desetljeću iznosio je 123,13 (*Naselja i stanovništvo*, 2005; *SLJGZ*, 2018), ali i brži rast broja stanovnika u okolici Sesveta. Tako se kao naselje s najbržim rastom broja stanovnika u posljednjem međupopisnom razdoblju izdvaja Paruževina, kojoj je broj stanovnika porastao čak za 47%. Naselja sjevernog dijela gradske četvrti koja su udaljenija od glavnih prometnica i dalje bilježe pad broja stanovnika.

Brzi rast broja stanovnika na području Gradske četvrti Sesvete od 1961. godine nemoguće je objasniti samo pozitivnom prirodnom promjenom, koja, uzimajući u obzir demografske procese karakteristične za prostor cijele Hrvatske – starenje stanovništva i pad fertiliteta, nije mogla toliko utjecati na rast stanovništva tog prostora. Zbog toga glavnu ulogu u povećanju broja stanovnika područja Gradske četvrti Sesvete imaju migracije, tj. doseljavanje.

4. DOSELJAVANJE STANOVNIŠTVA NA PODRUČJE GRADSKE ČETVRTI SESVETE

Područje Gradske četvrti Sesvete, a osobito Sesvete kao naselje, postaje imigracijsko područje tek u drugoj polovici dvadesetog stoljeća. Ipak, i prije toga razdoblja bilo je doseljavanja u Sesvete. Doseljavanja u Sesvete bilo je još u srednjem vijeku, budući da je u 15. stoljeću Sesvetama dodijeljeno pravo održavanja tri godišnja sajma i tjedne tržnice, što je dovelo do okupljanja obrtnika (Nadu, 1991). Međutim, takva doseljavanja bila su u manjem broju i nisu značajnije utjecala na razvoj Sesveta. Prva značajnija doseljavanja u Sesvete vežu se uz drugu polovicu 19. stoljeća, kada je izgrađena željeznička pruga kroz Sesvete. Tada na prostor Sesveta dolaze stranci, uglavnom Česi i Slovenci, ali i Zagorci, koji su uglavnom bili povezani s poslovima na željeznici ili u izgradnji cesta (Malić, 1969). Nakon Drugog svjetskog rata započinje masovno doseljavanje stanovništva na područje Sesveta. U tom se razdoblju potpuno promijenila slika cijele gradske četvrti Sesvete, a ono se može ugrubo podijeliti u dvije faze, ovisno o procesima koji su utjecali na doseljavanje stanovništva.

Prva faza je faza transformacije Sesveta iz agrarnog u urbano naselje pod utjecajem procesa industrijalizacije i suburbanizacije. Ti procesi započinju nakon Drugog svjetskog rata, intenziviraju se u 1960-im godinama, a traju do 1990-ih godina. U to se doba otvaraju i proširuju najveći industrijski pogoni u Sesvetama (Sljeme, Badel, Prigorka, Termomehanika itd.), a gradi se i prva industrijska zona južno od željezničke pruge (Klaić, 2002). Takav razvoj industrije, osobito radno intenzivne prehrambene industrije, stvorio je potrebu za radnom snagom. Tako se u Sesvete sve više doseljava stanovništvo istočnih dijelova Središnje Hrvatske, a osobito iz koprivničkog, križevačkog, bjelovarskog, daruvarskog, novljanskog i kutinskog područja (Malić, 1969). Međutim, u tome se razdoblju još uvijek u Sesvete doseljavaju i stanovnici ostalih naselja sesvetske općine te u manjoj mjeri i stanovnici istočnog dijela Hrvatskog zagorja. Jače doseljavanje u Sesvete iz drugih naselja tadašnje sesvetske općine nije dugo trajalo, ponajprije zahvaljujući asfaltiranju cesta te uvođenju javnog prijevoza – osobito u okviru ZET-a, koji je već 1957. godine otvorio prvu autobusnu liniju koja je povezala Zagreb (Kvaternikov trg, pa Borongaj) i Kašinu, prolazeći kroz Sesvete (Klaić, 2002). Međutim, za potpunu integraciju cijelog područja današnje gradske četvrti Sesvete u sustav zagrebačkog javnog prijevoza bilo je potrebno čekati sve do 1984. godine (Sić, 1984). Ipak, u tom razdoblju intenzivnog povećanja broja stanovnika u Sesvetama mogu se očitati brojne promjene. Promijenila se struktura zaposlenosti stanovništva u kojoj je 1961. godine prednjačio sekundarni sektor sa čak 47,7% zaposlenih, a poljoprivreda, donedavno glavna gospodarska grana u Sesvetama, pala je na samo 10% aktivno zaposlenih (Malić, 1969). Iako je većina

stanovništva bila zaposlena izvan agrarnog sektora, velik dio stanovništva nije zapustio poljoprivredne djelatnosti, nego je u većoj ili manjoj mjeri ostao vezan uz obradu zemlje, barem u smislu zadovoljavanja vlastitih prehrambenih potreba. Na takav način se u tom početnom razdoblju formirao mješoviti seosko-gradski karakter stanovništva (Malić, 1969). Proces urbanizacije na prostor Sesveta donio je značajnu promjenu u socijalnoj strukturi stanovništva. U 1960-im godinama broj doseljenog stanovništva u Sesvete značajno je premašio broj autohtonog stanovništva, čineći čak 5/7 ukupnog broja stanovnika (Malić, 1969). To je stvorilo svojevrsnu prepreku razvoju domaćeg stanovništva, koje je ostalo kompaktno i nije bilo otvoreno prema doseljenicima, ni promjeni vrste djelatnosti. Tako su međusobne ženidbe domaćeg i doseljenog stanovništva u tom razdoblju bile rijetke, a većina domaćih radnika u industriji i dalje je obrađivala svoja poljoprivredna zemljišta (Malić, 1969). Na taj se način stvorio određen oblik socijalne segregacije koji je brzo gotovo iščeznuo u naselju Sesvete, ali se u kasnijim razdobljima javljao i u ostalim naseljima gradske četvrti. Pojavljuju se i nove djelatnosti, npr. trgovina, autoprijevoz, ugostiteljstvo i sl. (Malić, 1969) Sesvete tako u počecima industrijalizacije i urbanizacije postaju središte rada, ali ne i stambeno središte, što se u kasnijim razdobljima mijenja.

Suburbanizacija se kao proces intenzivirala u daljnjem razdoblju, od kraja 1960-ih godina pa je do 1980-ih godina postala vodeći proces transformacije svih elemenata prostorne strukture Sesveta kao naselja i gradske četvrti. Prema Rogiću (1979) već je krajem 1970-ih godina prostor općine Sesvete postao sastavni dio Zagrebačke aglomeracije, budući da mu je aglomeracijsko-urbana jezgra već bila integrirana sa zagrebačkom urbanom jezgrom. Od 1970-ih godina može se govoriti o stambeno-radnoj suburbanizaciji (Vresk, 2002), budući da se iz Zagreba decentraliziraju proizvodne i uslužne funkcije, ali i funkcija stanovanja (Vresk, 1997). Na području Sesveta i dalje je velik dio stanovništva zaposlen u industrijskim pogonima, međutim oni zbog mnogobrojnih kriza, osobito u 1980-im godinama, gube svoju važnost. Na području cijele gradske četvrti Sesveta jača stambena funkcija, a funkcija rada stagnira, budući da je većina stanovništva područja današnje gradske četvrti bila zaposlena u Zagrebu – 1981. godine čak 74% stanovnika (Vresk, 1984), a ne u Sesvetama. Jedan od glavnih pokretača takve promjene je mogućnost dnevnih migracija. U 1970-im godinama uvodi se javni prijevoz koji omogućava stanovništvu šireg sesvetskog područja da i dalje živi u svojim naseljima, a da radi u Zagrebu. Osim toga, sve veći broj stanovnika može si priuštiti i automobil. Udio dnevnih migranata sa područja Općine Sesvete u Zagreb 1991. godine iznosio je čak 68,7% zaposlenog stanovništva, što je najviše od svih općina u gradskoj regiji (Vresk, 1997). Tadašnje područje

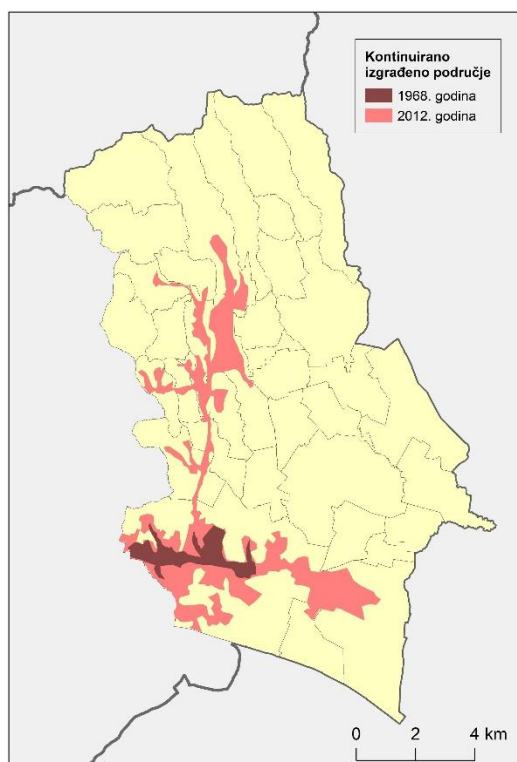
Općine Sesvete na taj način očuvalo je broj domaćeg stanovništva, što je pridonijelo rastu broja stanovnika, ali još uvijek je vodeću ulogu u demografskom rastu imalo doseljavanje. Doseljavanje na područje Sesveta nije prestalo, nego se dapače nastavilo, osobito iz dijelova središnje Hrvatske koji su udaljeniji od Zagreba, ali iz područja diljem Jugoslavije. U Sesvetama te okolnim naseljima Dumovec, Ivanja Reka, Dobrodol i Budenec u tom je razdoblju zabilježen visoki udio doseljavanja iz inozemstva i iz drugih republika unutar Jugoslavije (Vresk, 1997). Stanovništvo se preseljavalo i iz Zagreba, ponajprije zbog manjih komunalnih davanja i veće mogućnosti stambene gradnje (Vresk, 1997). Područje Sesveta se već u početku industrijalizacije i urbanizacije istaknulo u odnosu na ostala zagrebačka satelitska naselja po velikom porastu izgradnje obiteljskih kuća, a kasnije po masovnoj društvenoj izgradnji (Bašić, 1989). Doseljavanje u zagrebačku okolicu, a time i na prostor Sesveta, postaje jače od doseljavanja u Zagreb u 1970-im godinama. Iako se veći broj doseljenih stanovnika u tom razdoblju naselio u Sesvetama, polako započinje doseljavanje i u druga naselja, osobito ona bliža Sesvetama.

Druga faza doseljavanja na područje gradske četvrti Sesvete je od razdoblja 1990-ih godina do danas. Iako je proces suburbanizacije i dalje imao važnu ulogu u povećanju broja stanovnika, na prostor Gradske četvrti Sesvete počelo se doseljavati stanovništvo iz ratom pogođenih područja, uglavnom iz Bosne i Hercegovine, ali i iz Hrvatske. Čak 58,5% doseljenog stanovništva 1990-ih godina u zagrebačko područje čine doseljenici iz drugih republika nekadašnje Jugoslavije, a može se smatrati da to uglavnom izbjeglice i prognanici iz Bosne i Hercegovine (Antić, 2001). Razlog takvog doseljavanja je činjenica da je Zagreb bio centar hrvatske države i središte gospodarskog i društvenog razvoja, a time bio poželjan za doseljenike, ali i to da zagrebačko područje nije bilo izravno pogođeno ratnim zbivanjima (Antić, 2001). U razdoblju od 1991. do 2001. godine broj stanovnika Gradske četvrti Sesvete povećao se za 11.338 stanovnika, što je najveći apsolutni porast broja stanovnika na tom području u svim dosadašnjim međupopisnim razdobljima, a prosječna godišnja stopa rasta broja stanovnika iznosi 2,26 (Antić, 2001). Prema *Popisu stanovništva* iz 2001. godine, 21.806 (36,8%) stanovnika Gradske četvrti Sesvete živi u istom naselju od rođenja, a 37.252 (62,9%) stanovnika je doseljeno, od toga 17.549 iz drugih naselja unutar Grada Zagreba, iz drugih županija 9639 stanovnika, a iz inozemstva 9924 stanovnika, od čega 9221 stanovnik iz Bosne i Hercegovine (*Popis stanovništva*, 2003; posebno obrađeni podaci za potrebe Geografskog odsjeka). Međutim, može se smatrati da je udio doseljenog stanovništva još i veći, zbog toga što su se brojnim doseljenicima rodila djeca koja se bilježe da žive u istom mjestu od rođenja.

Takav rast i promjene u strukturi stanovništva donijeli su brojne promjene koje se očituju u prostornoj strukturi naselja cijele gradske četvrti.

5. RAZVOJ PROSTORNE STRUKTURE SESVETA OD 1960-IH GODINA

Sesvete su se kao naselje u relativno kratkom periodu od svega dvadesetak godina (u 1960-im i 1970-im godinama) transformirale iz manjeg seoskog naselja u pravo urbano naselje koje je sastavni dio Zagrebačke aglomeracije (Malić, 1969; Rogić, 1979). Takva transformacija podrazumijevala je potpunu promjenu prostorne strukture naselja. Kako bi se smjestilo doseljeno stanovništvo, Sesvete su se neminovno trebale širiti. Prvo širenje Sesveta zbivalo se radijalno, uz glavne prometne pravce. Tako se zona kontinuirane izgradnje krajem 1960-ih godina iz središta Sesveta širila po 2 km prema Zagrebu i prema Kašini, 2,5 km prema Dugom Selu i 1 km prema Zelini (sl. 8., Malić, 1969). Danas je zona kontinuirane izgradnje mnogo veća i proteže se cijelim pravcem koji povezuje Zagreb i Dugo Selo, od granice naselja Zagreb do granice Grada Dugog Sela, u dužini od 8,5 km, a širina toga pojasa varira od nekoliko stotina metara do tri kilometra (*ZG Geoportal*, 2017). Drugi pojas kontinuirane izgradnje proteže se uz cestu od Sesveta prema Kašini u duljini od 11 km, sa brojnim bočnim krakima, ovisno o reljefnim elementima koji su uvjetovali oblik naselja (sl. 8.).

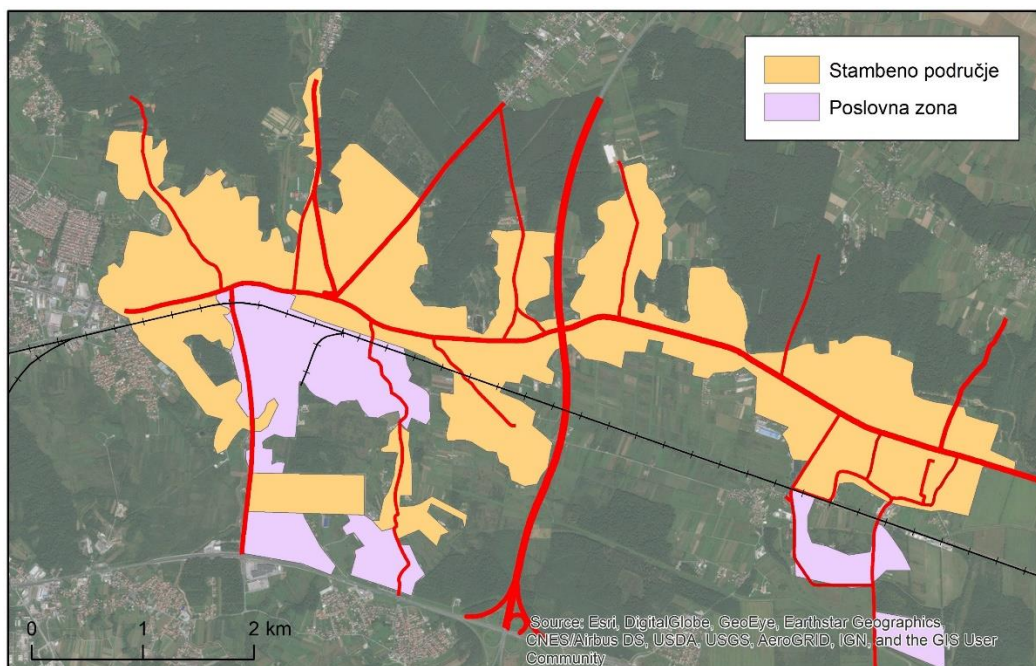

Sl. 8. Zone kontinuirane izgradnje oko naselja Sesvete 1968. i 2012. godine

Izvor: *Geoportal DGU*, 2015; *ISPU*, 2018, *SRPJ*, 2013

Na priloženoj karti (sl. 8.) može se zamijetiti nedostatak kontinuirane izgradnje od Sesveta uz pravac prema Svetom Ivanu Zelini. Razlog tome je šumsko područje koje se nalazi uz rub izgrađenog područja Sesveta prema naselju Popovec, kroz koje prolazi zelinska cesta, unutar kojega se do 1994. godine nalazilo najveće vojno skladište na zagrebačkom području, Duboki jarak, koje je te godine uništeno u eksploziji (Klaić, 2002). Do danas to područje nije gospodarski valorizirano niti je na njemu potaknut bilo kakav oblik gradnje.

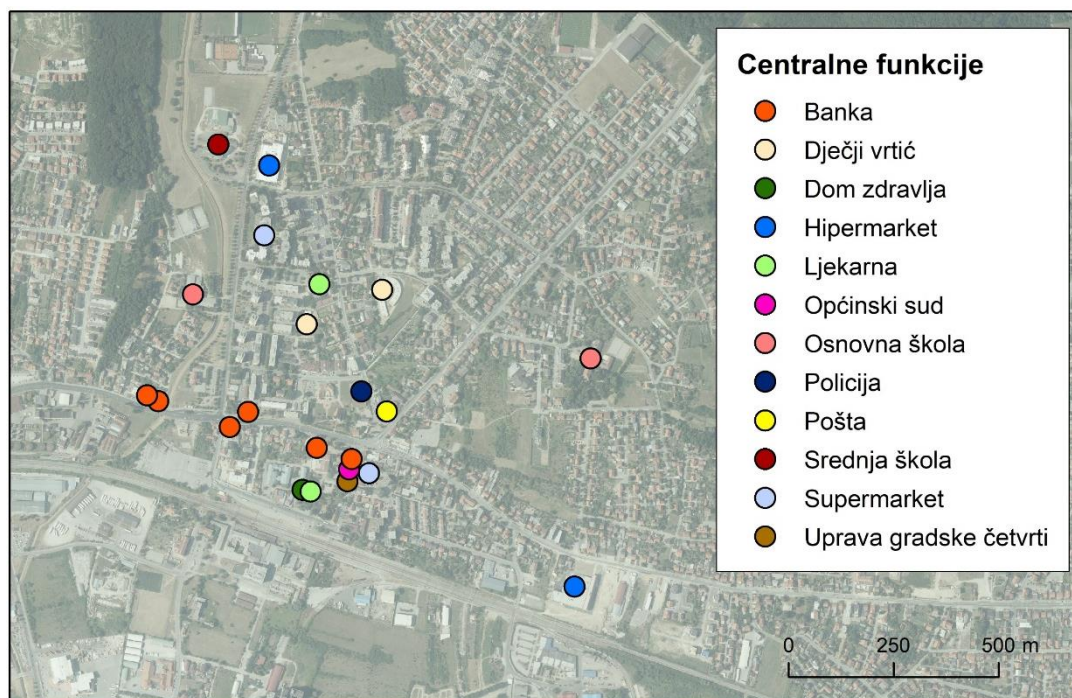
Brz razvoj Sesveta započeo je industrijalizacijom. Industrijski pogoni bili su smješteni na zaravnjeni prostor južno od željezničke pruge, prema Savi. Jedini izuzetak bila je tvornica Badel koja se nalazila sjeverno od željezničke pruge, neposredno do željezničkog kolodvora. Većina tvornica imala je vezu na željezničku prugu tvorničkim kolosijecima, od kojih većina danas nije u funkciji. Sesvete su svoj industrijski karakter izgubile od 1990-ih godina, kada se većina industrijskih pogona zatvara. Na području Sesveta ostale su tek manje privatne kompanije, ali na krajnjem istočnom rubu Sesveta, u Sesevskom Kraljevcu i Dumovcu svoje proizvodne pogone imaju i neke veće industrijske kompanije, npr. Končar. Zona južno od željezničke pruge (sl. 9.), nekad industrijska, danas je prema važećem Generalnom urbanističkom planu postala zona gospodarske namjene, u kojoj se smještaju različite tvrtke, ponajprije one koje se bave trgovinom (Klaić, 2002; ZG Geoport, 2017). Unutar tog područja, na prostoru gdje je nekad PIK Sljeme imao svoju svinjogojsku farmu, u prošlom je desetljeću izgrađeno naselje poticajne stanogradnje (POS) Novi Jelkovec (Sopnica-Jelkovec).

Sl. 9. Razmještaj stambenih i poslovnih zona u naselju Sesvete

Izvor: DARH, 2005; ZG Geoport, 2017

Ostali dijelovi Sesveta su uglavnom stambene zone, unutar kojih se sporadično nalaze manji objekti gospodarske namjene (sl. 9.). Stari dio naselja Sesvete, sjeverno uz željezničku prugu, na križanju tri pravca koja prolaze kroz Sesvete, kojeg danas čine mjesni odbori Gajišće, Luka i Centar, zadržao je svoju stambenu funkciju još iz razdoblja prije masovnog doseljavanja te je još uvijek središte centralnih funkcija (osnovna i srednja škola, policija, dom zdravlja, pošta, banke, sjedište gradske četvrti itd.). To je jedini dio naselja (osim Novog Jelkovca te naselja Iver u Sesvetskom Kraljevcu) u kojemu postoje veće stambene zgrade. U ostatku naselja Sesvete i svim ostalim naseljima u gradskoj četvrti prevladavaju obiteljske kuće kao oblik stanovanja. Središta većih gradova uglavnom se ističu po broju, strukturi i gravitacijskoj snazi svojih funkcija, a u stručnoj literaturi za taj dio grada često se upotrebljava naziv *central business district* (CBD) ili *city* (Vresk, 2002). Međutim, Sesvete se po funkciji rada i po broju centralnih funkcija koje su sadržane u središnjem dijelu naselja ne mogu uspoređivati s drugim većim gradovima, a pogotovo ne sa Zagrebom. Zagreb već više desetljeća gubi stanovništvo u središtu zbog čega se povećava stanovništvo u rubnim gradskim četvrtima i gradskoj okolini, a u središtu se koncentriraju poslovne djelatnosti (Bašić, 1989). Sesvete su primale veliki broj stanovnika u prethodnim desetljećima, koji su između ostalog naseljavali i središnji dio Sesveta koji se prestao širiti tek u 1990-im godinama. Zbog toga je u središtu Sesveta jaka funkcija stanovanja, a funkcija rada nije toliko izražena. Većinu djelatnosti na tom području, osim centralnih funkcija, čine manje trgovine i obrti te ugostiteljski objekti.

Sl. 10. Razmještaj centralnih funkcija u središtu Sesveta

Izvor: *Geoportall DGU*, 2015; *Google Karte*, 2018.

Sesvete su naselje koje u nodalno-funkcionalnoj hijerarhiji prema Lukiću (2012) ima status jačeg subregionalnog centra, određen prema količini centralnih funkcija (sl. 10.). Po svojem broju stanovnika to je najveći subregionalni centar u Hrvatskoj, veći od velikog broja regionalnih centara. I drugi zagrebački satelitski gradovi su subregionalni centri (Samobor i Zaprešić jači, a Dugo Selo slabiji), bez obzira na značajno manji broj stanovnika od Sesveta. Velika Gorica je slabiji regionalni centar, budući da ima veće gravitacijsko područje od Sesveta i veću koncentraciju centralnih funkcija (Lukić, 2012). Razlog slabe funkcionalne opremljenosti Sesveta je blizina Zagreba koja onemogućava Sesvetama daljnji razvoj funkcija. Sesvete su kao naselje u gospodarskom smislu preslabe da bi ispunile funkciju rada za vlastito stanovništvo, ali i za cijelu gradsku četvrt. Još 1991. godine u Zagrebu je bilo 90% radnih mjesta cijele Zagrebačke aglomeracije, a samo 6,5% radnih mjesta bilo je u satelitskim gradovima (Bašić, 2004). U Sesvetama u posljednja tri desetljeća važnu ulogu u zapošljavanju imaju tercijarne djelatnosti. Sesevetska industrijska zona se u 1990-im godinama prestrukturirala u trgovačku zonu, što je povratilo određen broj radnih mjesta izgubljen u industriji, a poticaj tome bila je i gradnja autoceste, zagrebačke obilaznice (Sić, 1997).

Doseljavanje stanovništva na prostor Gradske četvrti Sesvete utjecalo je i na razvoj socijalne strukture. U Sesvetama je već 1960-ih godina bio veći broj doseljenog nego domaćeg stanovništva, te je zbog toga socijalna segregacija domaćeg i doseljenog stanovništva, koja se javila nakon prvih doseljavanja, brzo nestala. U prostoru Sesveta teško je iz tog razloga odrediti u kojim dijelovima naselja živi domaće, a u kojim doseljeno stanovništvo. Postoji nekoliko naznaka u narodnoj toponimiji; tako se primjerice područje sjeverno od središta Sesveta, uz nekadašnje vojno skladište Duboki jarak, izgrađeno i naseljeno u 1990-im godinama u svakodnevnom govoru naziva Mala Bosna, što govori da je stanovništvo tog područja većinski doselilo iz Bosne.

6. RAZVOJ OSTALIH NASELJA GRADSKJE ČETVRTI SESVETE OD 1960-IH GODINA

U razdoblju kada je u Sesvetama započela jačati industrijalizacija, okolna naselja bila su orijentirana pretežito na poljoprivredne djelatnosti. Dok je u Sesvetama već 1961. godine udio poljoprivrednog stanovništva bio samo 10%, u sesvetskoj općini tada je bio visokih 62% (Malić, 1969). Taj se udio u sljedećim desetljećima počeo smanjivati, da bi 2011. godine iznosio samo 0,4% (*Popis stanovništva*, 2013). Već u 1960-im godinama stanovništvo sesvetske okolice počelo se zapošljavati u Zagrebu ili u manjoj mjeri u Sesvetama. Međutim, u

međupopisnom razdoblju od 1961. do 1971. godine ostala naselja sesvetske općine bilježe pad broja stanovnika, a same Sesvete najveću stopu rasta u povijesti (tab. 2.).

Tab. 2. Indeksi promjena broja stanovnika Sesveta i ostalih naselja Gradske četvrti Sesvete u međupopisnim razdobljima od 1953. do 2011.

Godina	Broj stanovnika		Indeks promjene	
	Sesvete	Ostala naselja	Sesvete	Ostala naselja
1953.	3522	14.933	-	-
1961.	5815	14.563	165,1	97,5
1971.	15.683	13.792	269,7	94,7
1981.	28.340	14.673	180,7	106,4
1991.	35.337	15.791	124,7	107,6
2001.	44.914	18.039	127,1	114,2
2011.	54.085	19.216	120,4	106,5

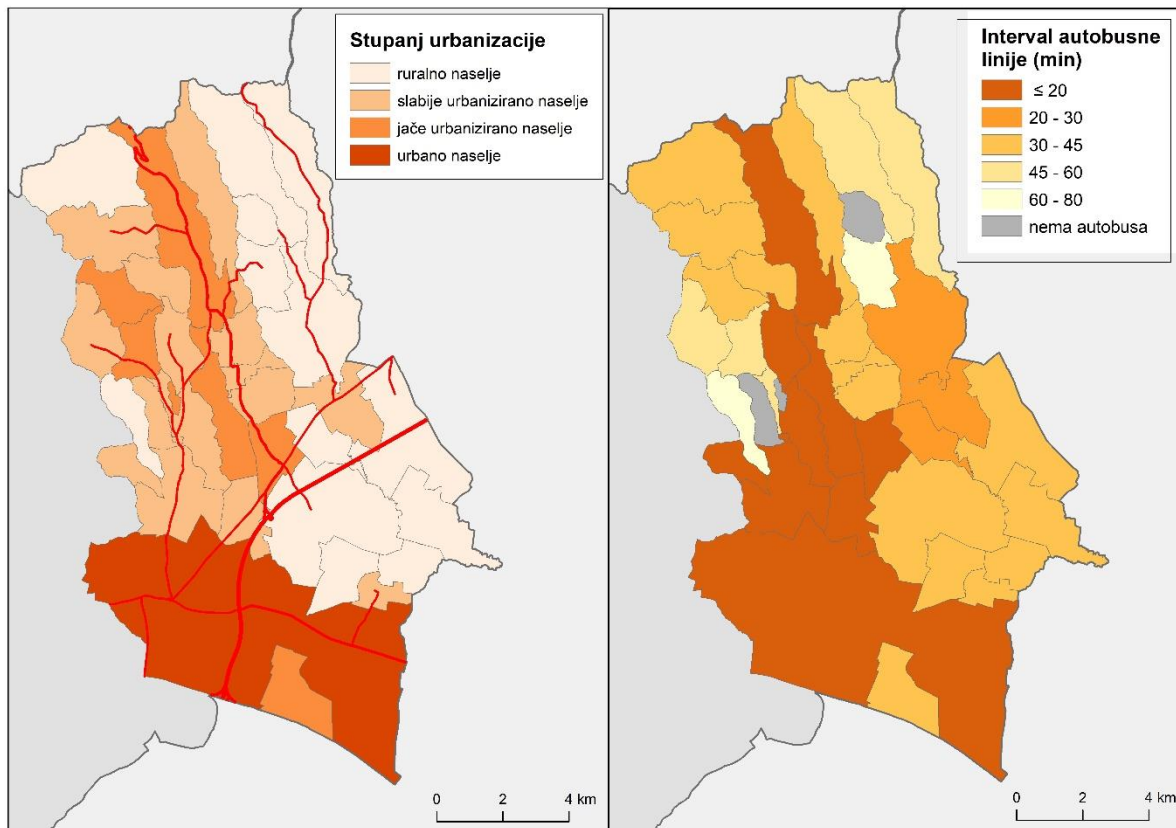
Izvor: *Naselja i stanovništvo, 2005; Popis stanovništva, 2013*

Jedan od razloga pada broja stanovnika je i to da se značajan dio stanovnika sesvetske okolice odselio krajem 1960-ih i u 1970-ima u Njemačku (Klaić, 2002), a osim toga u tom je razdoblju koncentracija stanovništva u gradskim naseljima još uvijek jača od suburbanizacije. Takav pad broja stanovnika i početak deagrarijacije u 1950-im i 1960-im godinama karakterističan je za cijelu ruralnu zagrebačku okolicu (Prelogović i dr., 2004). Ipak, od 1970-ih godina započinje populacijski rast u sesvetskoj okolini, te se stanovništvo do 2011. godine povećalo za više od jednu trećinu (tab. 2.).

Lukić (2012) naselja Gradske četvrti Sesvete (osim Sesveta) u svojoj tipologiji ruralnih i urbaniziranih naselja svrstava u kategoriju *dostupnijih, o cirkulaciji ovisnih naselja*. Ta su naselja izrazito koncentrirana u tzv. zagrebačkom prstenu. Karakterizira ih relativno malen broj stanovnika (u prosjeku 314,4) i slab razvoj centralnih funkcija, ali i velika dostupnost centralnih naselja. Doseljavanje u ta naselja započinje 1970-ih godina, a u 1980-im i 1990-im godinama se sve više urbaniziraju (Lukić, 2012). Glavni proces po kojemu je ovo područje karakteristično je dnevna migracija/cirkulacija. Prema Popisu stanovništva 2011. godine na području Gradske četvrti Sesvete dnevno je migriralo 26.708 stanovnika (36,4%). Većina dnevnih migranata su radnici, njih 20.227, a njih 18.823 zaposleno je u drugim naseljima na području Grada Zagreba.

U svim naseljima Gradske četvrti Sesvete stupanj urbane transformacije nije jednak. Razlog tome je položaj naselja u odnosu na glavne prometne pravce koji su osi urbanizacije. Tako se naselja bliže glavnim prometnim pravcima brže transformiraju i urbaniziraju, a ona udaljenija puno slabije (Ilić i Toskić, 2004). Ta se pojava može uvidjeti i kod naselja u Gradskoj četvrti Sesvete (sl. 11.). Ona naselja koja su na glavnim prometnim pravcima jače su urbanizirana, dok

su naselja izvan glavnih prometnih pravaca, osobito na istoku gradske četvrti, slabije urbanizirana.

Sl. 11. Naselja Gradske četvrti Sesvete prema stupnju urbanizacije 2004. godine

Izvor: Ilić i Toskić, 2004; *DARH*, 2005; *SRPJ*, 2005

Sl. 12. Naselja Gradske četvrti Sesvete prema intervalu vožnje ZET-ovih autobusa u vršnom prometnom opterećenju 2018. godine

Izvor: ZET, 2018; *SRPJ*, 2005

Ključnu ulogu u sprječavanju pada broja stanovnika u sesvetskoj okolini imala je njezina integracija u mrežu zagrebačkog javnog autobusnog prijevoza (sl. 12.). U ZET-ovu autobusnu mrežu integriran je prvo zapadni dio sesvetske općine s linijama za Kašinu (kasnije Planinu Gornju; od 1957.), Planinu Donju i Goranec (od kraja 1960-ih), a kasnije (od 1984.) i istočni dio s linijama za Blagušu, Jesenovec, Glavnicu Donju, Moravče, Lužan i Glavničicu (ZET, 2001). Danas na području Gradske četvrti Sesvete prometuje ukupno dvadeset pet ZET-ovih linija. Autobusne linije ne prolaze jedino kroz Vuger Selo i Kućanec, čije stanovništvo putuje autobusom iz Vugrovca Donjeg, te Glavnica Gornja, gdje stanovništvo putuje autobusom iz Glavnice Donje, Blaguše ili Jesenovca. Sva ostala naselja Gradske četvrti Sesvete (osim Dumovca) izravno su autobusom povezana sa Zagrebom preko tramvajsko-autobusnog

terminala Dubec. Sekundarni autobusni terminal nalazi se u Sesvetama uz željeznički kolodvor, a na njemu je moguć prijelaz putnika na prigradsku željeznicu te presjedanje putnika s kraćih autobusnih linija koje povezuju različite dijelove naselja Sesvete na autobuse prema Dupcu. Naselje Dumovec je zbog specifičnog položaja autobusom povezano s terminalom Kvaternikov trg i nema izravne autobusne veze sa Sesvetama koje su sjedište gradske četvrti kojoj to naselje pripada. Sva naselja na području Gradske četvrti Sesvete nemaju jednak broj polazaka autobusa. Ako se izuzmu linije 212 Dubec – Sesvete i 269 Borongaj – Sesevski Kraljevec koje na intervalu 12 – 14 minuta u vršnom prometnom opterećenju povezuju Sesvete i Zagreb, najčešća autobusna linija je linija 263 Dubec – Sesvete – Kašina – Planina Gornja, sa intervalom od 20 minuta (ZET, 2018). Iz tog razloga zapadni dio gradske četvrti bolje je povezan autobusom (sl. 12.), što također utječe u određenoj mjeri i na viši stupanj urbanizacije (sl. 11.).

Funkcionalna transformacija područja gradske četvrti Sesvete dovela je i do promjena u morfološkoj strukturi naselja. Promjene se nisu jednakim intenzitetom dogodile u svim naseljima. Najveće promjene u broju stambenih objekata dogodile su se u Sesvetama i naseljima oko Sesveta (npr. Popovec, Soblinec, Dobrodol, Markovo Polje i sl., sl. 13.), koja su obilježena izrazitim doseljavanjem stanovništva i gradnjom stambenih kuća, osobito u 1980-im i 1990-im godinama.

Sl. 13. Naselje Soblinec 1968. i 2012. godine

Izvor: *ISPU*, 2018

Druga skupina naselja, u koju se mogu svrstati naselja zapadnog dijela gradske četvrti (Kašina, Paruževina, Prekvršje, Kučilovina, Kašinska Sopnica, Vugrovec Donji i Gornji, Đurđekovec), u razdoblju 1980-ih i 1990-ih godina također bilježi veliko širenje izgrađenog područja, ali ne

samo u stambenoj namjeni, nego i u gradnji kuća za odmor stanovništva koje živi u Zagrebu. U posljednja dva desetljeća velik broj kuća za odmor pretvoren je u kuće za stalno stanovanje, u koje se često njihovi vlasnici useljavaju nakon odlaska u mirovinu. Takve kuće uglavnom su disperzno smještene na brežuljkastim područjima, uz vinograde, voćnjake i vrtove (sl. 14.). U ostalim naseljima gradske četvrti doseljavanje se na prostornu strukturu odrazilo u manjoj mjeri, kroz gradnju manjeg broja stambenih kuća, većinom za stanovništvo doseljeno 1990-ih godina iz Bosne i Hercegovine.

Sl. 14. Zona kuća za odmor u južnom dijelu naselja Kašina 2012. godine

Izvor: *Geoportals DGU*, 2015

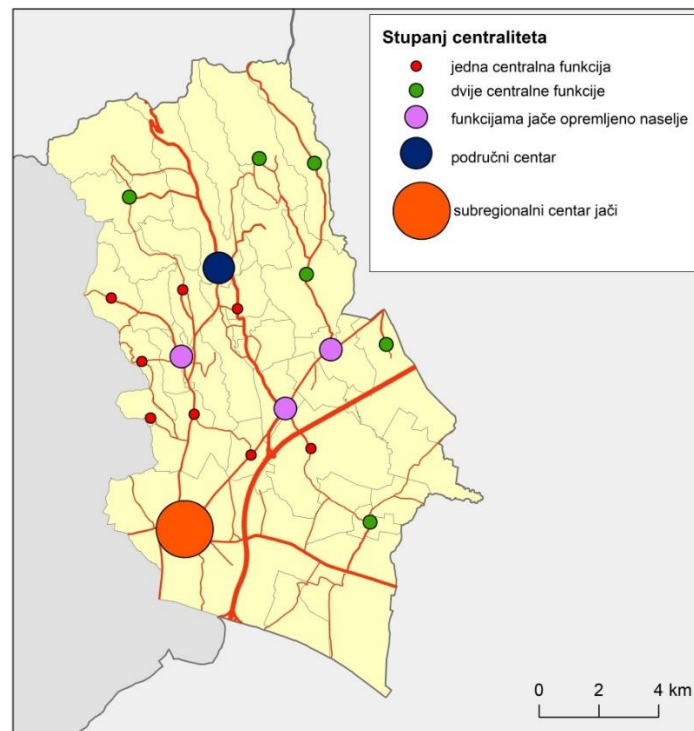
Povećanje broja stanovnika i promjenu morfološke strukture naselja u Grdskoj četvrti Sesvete ne prati dostatan razvoj centralnih funkcija. Tako su naselja koja bi svojom veličinom imala uvjete da postanu centralna naselja danas gotovo bez ikakvog stupnja centraliteta (tab. 3.).

Tab. 3. Broj naselja Gradske četvrti Sesvete prema stupnju centraliteta

Stupanj centraliteta		Broj naselja
Necentralno naselje	Bez centralnih funkcija	18
	Jedna centralna funkcija	8
	Dvije centralne funkcije	6
Naselje jače opremljeno centralnim funkcijama		3
Područni centar		1
Jači subregionalni centar		1

Izvor: Lukić, 2012; *Google Karte*, 2018; HAK *Interaktivna karta*, 2015

Razlog tome je blizina Zagreba koji je naselje najvišeg stupnja centraliteta i njegova laka dostupnost. Kao što i Sesvete usprkos svojoj veličini ne mogu postići razinu regionalnog centra, slično se događa i s ostalim naseljima u gradskoj četvrti. Zanimljiva je činjenica da gotovo polovica naselja, 18 od 37, nema nikakvu centralnu funkciju, tj. nema ni osnovnu prodavaonicu mješovite robe. Samo prodavaonicu mješovite robe ima daljnjih osam naselja, a šest naselja uz prodavaonicu ima i četverogodišnju ili osmogodišnju osnovnu školu. Naselja Soblinec (supermarket, osnovna škola, bankomat), Belovar (liječnik opće prakse, prodavaonica mješovitom robom, ljekarna, poštanski ured) i Vugrovec Donji (osnovna škola, dvije trgovine mješovitom robom, liječnik opće prakse i ljekarna) funkcijama su jače opremljena naselja, ali nemaju dovoljno funkcija da bi postala lokalni centar². Kašina je područni centar, budući da ima pet prodavaonica mješovitom robom, osnovnu školu, poštanski ured, ambulantu s dva liječnika opće prakse i stomatologom i ljekarnu.

Sl. 15. Centralna naselja u Gradskoj četvrti Sesvete

Izvor: Lukić, 2012; DARH, 2005; Google Karte, 2018; HAK Interaktivna karta, 2015, SRPJ, 2005

U posljednjim godinama broj centralnih funkcija u naseljima čak i pada, budući da se trgovina kao osnovna centralna funkcija koncentrira u većim naseljima gdje je isplativije otvarati veće trgovine koje su uglavnom dio većih trgovačkih lanaca, a manje privatne trgovine se zatvaraju.

² Funkcije lokalnog centra su područna ili osnovna škola, liječnik opće prakse, poštanski ured i prodavaonica (Lukić, 2012).

7. TENDENCIJE FUNKCIONALNO-PROSTORNE TRANSFORMACIJE GRADSKJE ČETVRTI SESVETE U BUDUĆNOSTI

Većina stanovništva (oko 70%) Zagrebačke aglomeracije smješteno je u Zagrebu. Iz tog razloga može se reći da je Zagreb još uvijek nije stigao do zrele faze suburbanizacije (Vresk, 1997). Međutim, u posljednjim desetljećima težište populacijskog rasta postaju satelitski gradovi i rubna prigradska zona (Bašić, 2005). Posljedice takve prostorne tendencije očituju se u prostornom razvoju Gradske četvrti Sesvete i dovode do funkcionalno-prostorne transformacije. Sesvete su razdoblju od nekoliko desetljeća iz malog ruralnog naselja postale gradsko naselje koje se ubraja u deset najvećih u Hrvatskoj. Gradska četvrt Sesvete transformirala se od poljoprivrednog u prilično u urbanizirano područje, u kojemu je većina stanovništva usmjerena na dnevne migracije u Zagreb. Funkcija stanovanja ima primarnu ulogu u Gradskoj četvrti Sesvete i jača je od funkcije rada, koja je posebno smanjena nakon zatvaranja velikih industrijskih pogona krajem 20. stoljeća. U današnje vrijeme, pola stoljeća od početka suburbanizacije i masovnog doseljavanja na područje Seseveta i cijele gradske četvrti, postavlja se pitanje u kojem smjeru će se nastaviti započeta prostorna transformacija.

Jedna od važnih činjenica koja će zasigurno utjecati na funkcionalno-prostornu transformaciju Gradske četvrti Sesvete je njena pripadnost Gradu Zagrebu. Sesvete su dio morfološke cjeline grada Zagreba, srasle su u kontinuirano izgrađeno gradsko područje zajedno s naseljem Zagreb. Jače urbanizirana naselja, osobito u zapadnom višem dijelu gradske četvrti, po svojim se morfološkim karakteristikama ne razlikuju od obližnjih naselja koja su integrirana u naselje Zagreb (npr. Čučerje, Vidovec, Markuševac, Dankovec, Novoselec). Jedina razlika je prostorna udaljenost od središta Zagreba, koja je za nekoliko kilometara veća, no u uvjetima dobre autobusne povezanosti i postojanja prigradske željeznice, ta udaljenost nije toliko problem za stanovništvo. Ipak, među stanovništvom postoje polemike o tome kakav bi bio razvoj Seseveta kada bi se one administrativno odvojile od Grada Zagreba. U tom slučaju, sigurno bi porastao stupanj centraliteta jer bi Sesevete dobile status grada, međutim da bi povećale funkciju rada, trebalo bi se privući potencijalne investitore, što bi i moglo dovesti to veće gospodarske valorizacije područja Gradske četvrti Sesevete. Odvajanjem od Zagreba s druge strane izgubile bi se povlastice koje stanovnici Gradske četvrti Sesevete imaju kao stanovnici Grada Zagreba, te bi neminovno poskupio javni prijevoz, ali i ostala komunalna infrastruktura koja je vezana uz Grad Zagreb. Stanovništvo gradske četvrti ovisno je o Zagrebu, jer je Zagreb glavno mjesto rada, kao i srednjeg i visokog obrazovanja.

U postojećim administrativnim okvirima naselja Gradske četvrti Sesvete imaju velike mogućnosti za razvoj. Smjer urbanističkog razvoja određen je *Generalnim urbanističkim planom Sesveta* (2015). Prema tome planu, najveći problem Sesveta je nedostatak sadržaja društvene infrastrukture, čija gradnja nije pratila rast broja stanovnika. Osim toga, komunalna infrastruktura, iako je na relativno zadovoljavajućoj razini, mora se obnavljati. Veliki problem je i promet, koji zbog velikog broja vozila koja prolaze kroz Sesvete u Zagreb i iz Zagreba postaje sve više zagušen. Osim toga, glavni prometni pravci prolaze kroz središte Sesveta koje iz tog razloga gubi na svojoj društvenoj funkciji. Zbog toga raste potreba za izgradnjom alternativnih prometnica (npr. sjeverna obilaznica Sesveta tj. produžetak Ulice kneza Branimira prema Sesvetama), ali i osuvremenjivanjem i prilagođavanjem javnog prijevoza. Potrebno je i revitalizirati područja starih industrijskih pogona i davanjem poslovnih, društvenih, rekreacijskih funkcija ili funkcija stanovanja integrirati ih u urbanu strukturu. Sesvete bi trebale prestati biti „spavaonica“ Zagreba, nego razvojem drugih funkcija omogućiti vlastitom stanovništvu kvalitetan život te doprinijeti ravnomjernijem razvoju Grada Zagreba.

Ostala naselja Gradske četvrti Sesvete također imaju znatne mogućnosti za razvoj. Naselja uz zelinski prometni pravac (Popovec, Soblinec, Žerjavinec, Belovar, Lužan) u određenoj mjeri iskoristili su svoj povoljni položaj i u njima su se koncentrirale određene gospodarske djelatnosti, osobito u trgovina, građevinarstvo, manji prerađivački pogoni i sl. Naselja sjevernog dijela gradske četvrti mogu zbog brežuljkastog terena razvijaju poljoprivredne djelatnosti, osobito vinogradarstvo, vrtlarstvo i voćarstvo, a u potočnim dolinama i ratarstvo (Klaić, 2002). Lov također može biti jedna od djelatnosti koja čak ima i turističkog potencijala. Sjeverozapadni dio četvrti zaštićen je kao dio Parka prirode Medvednica, te bi ga se moglo valorizirati u turističke svrhe, osobito poticanjem planinarskog turizma. Razvojem obiteljskih poljoprivrednih gospodarstva može se poticati i razvoj seoskog turizma. Zbog blizine marijanskog svetišta Marije Bistrice koju preko sjevernog dijela gradske četvrti posjećuje veliki broj hodočasnika, mogao bi se potaknuti i razvoj ugostiteljskih objekata uz hodočasničke putove. Međutim, kao i u Sesvetama, naglasak mora biti na razvoju društvene infrastrukture koja bi zadovoljila potrebe stanovništva te na rješavanju problema u komunalnoj infrastrukturi. Budući da je podsljemenski dio Zagreba danas atraktivna zona za naseljavanje, osobito imućnijeg stanovništva, moguće je da će i ova naselja zbog sličnih prirodnih osobina u budućnosti doživjeti širenje stambenih zona. Iako se porast broja stanovnika usporio u posljednjem desetljeću, suburbanizacijski procesi još uvijek traju, a njihovi učinci će se vidjeti u daljnjim razdobljima.

8. ZAKLJUČAK

Gradska četvrt Sesvete jedan je od demografski najdinamičnijih prostora u Zagrebačkoj aglomeraciji, koja je u pedesetogodišnjem razdoblju od 1961. do 2011. zabilježila povećanje broja stanovnika za 3,5 puta. Proces industrijalizacije 1960-ih godina bio je poticaj doseljavanju velikog broja stanovnika, a istovremeno je decentralizacijom funkcije rada i stanovanja iz Zagreba započela suburbanizacija koja je transformirala funkcionalno-prostornu i morfološku strukturu gradske četvrti. Doseljavanjem velikog broja stanovnika iz ratom pogođenih područja Bosne i Hercegovine i Hrvatske tijekom 1990-ih godina, došlo je do još intenzivnijih promjena u prostornoj strukturi samih Sesveta i cijele gradske četvrti. Sesvete su izgubile svoju industrijsku funkciju koju nisu u potpunosti nadomjestile djelatnosti tercijarnog sektora, poput trgovine i prometa, te je u njima danas jača funkcija stanovanja od funkcije rada. Naselje Sesvete se od sredine 20. stoljeća transformiralo od manjeg ruralnog naselja u gradsko naselje morfološki integrirano u zagrebačko urbano tkivo. Ostala naselja gradske četvrti izgubila su dotad prevladavajuću poljoprivrednu funkciju i sve više se urbaniziraju, iako ne sva naselja jednakim intenzitetom. Važnu ulogu u urbanizaciji naselja ima prometna povezanost i dostupnost, budući da su naselja na glavnim prometnim pravcima jače urbanizirana. Stoga su osi urbanizacije u Gradskoj četvrti Sesvete tri glavna prometna pravca; posavski (dugoselski), podravski (zelinski) i kašinski. Sesvete su osmi grad po veličini u Hrvatskoj i najveće urbano naselje koje nema status grada. Njegova pripadnost Gradu Zagreba utjecala je na nedostatnu razvijenost centralnih funkcija, kako u Sesvetama, tako i na cijelom području gradske četvrti. Rast broja stanovnika u Sesvetama i u gradskoj četvrti vjerojatno će se nastaviti i u budućnosti, budući da Zagreb još uvijek nije na vrhuncu procesa suburbanizacije, ali važnu ulogu i tom razvoju vjerojatno će imati i sve negativniji demografski trendovi na razini cijele Hrvatske. Zbog velikog rasta broja stanovnika raste potreba za ulaganjem u sve oblike javne infrastrukture u Sesvetama, čime bi se mogao potaknuti razvoj funkcija u Sesvetama i smanjiti funkcionalna ovisnost stanovništva o Zagrebu.

POPIS LITERATURE

- Antić, N., 2001: Kretanje stanovništva Grada Zagreba s posebnim osvrtom na doseljavanje u razdoblju 1991. – 2001., *Migracijske i etničke teme* 17 (4), 287-309
- Bašić, K., 1989: Unutargradski prerasmjestaj stanovništva kao pokazatelj funkcionalno-prostorne transformacije Zagreba, *Radovi* 24, 69-84
- Bašić, K., 2004: Decentralization of the Zagreb urban region, *Dela* 21, 519-530
- Bašić, K., 2005: Apsolutna decentralizacija u populacijskom razvoju Zagrebačke aglomeracije, *Hrvatski geografski glasnik* 67 (1), 63-80
- Bertić, I., 1994: Zagreb – metropola Republike Hrvatske, *Geografski horizont* 40 (2), 1-17
- Ilić, M., Toskić, A., 2004: Transformation of Zagreb urban region, *Dela* 22, 101-111
- Klaić, I., 2002: *Po kašinskom i vugrovečkom kraju*, Hrvatski zemljopis, Samobor
- Lukić, A., 2012: *Mozaik izvan grada – Tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Meridijani, Samobor
- Magaš, D., 2013: *Geografija Hrvatske*, Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju, Zadar i Meridijani, Samobor
- Malić, A., 1969: Transformacija Sesveta pod utjecajem Zagreba, *Geografski glasnik* 31, 143-154
- Nadu, M., 1991: Sesvete u srednjem vijeku (14. – 15. stoljeće), *Muzejski vjesnik* 14, 74-76
- Nejašmić, I., 1994: Doseljavanje u Zagreb, *Geografski horizont* 40 (2), 61-71
- Njegač, D., 2002: Središnja Hrvatska, u: *Veliki atlas Hrvatske* (ur. Borovac, I.), Mozaik knjiga, Zagreb, 225-253
- Prelogović, V., Lukić, A., Pejnović, D., 2004: Labor, provisioning and immigration as indicators of Zagreb's suburbanization. The case of Bistra Municipality, *Dela* 22, 113-128
- Rogić, V., 1979: Zagrebačka regija – Prilog poznavanju geografske diferencijacije urbanih regija, *Geografski glasnik* 41-42, 149-160
- Sić, M., 1984: Razvoj mreže gradskog autobusnog prometa kao pokazatelj urbanizacije Zagreba, *Radovi* 19, 51-58
- Sić, M., 1997: Autoceste i lokacija ekonomskih djelatnosti u Središnjoj Hrvatskoj, *Hrvatski geografski glasnik* 59, 83-94
- Vresk, M., 1984: Dnevni urbani sistem Zagreba, *Geografski glasnik* 46, 109-118
- Vresk, M., 1997: Suburbanizacija Zagreba, *Hrvatski geografski glasnik* 59, 49-70
- Vresk, M., 2002.: *Grad i urbanizacija: Osnove urbane geografije*, Školska knjiga, Zagreb

POPIS IZVORA

Digitalni atlas Republike Hrvatske, GISData, Zagreb, 2005.

Geoportal DGU, Državna geodetska uprava, Zagreb, 2015., <https://geoportal.dgu.hr/> (06.08.2018.)

Generalni urbanistički plan Sesveta – Izmjene i dopune 2015., Grad Zagreb, Zavod za prostorno uređenje grada, Zagreb, 2015., <https://www.zzpugz.hr/prostorno-uredenje/generalni-urbanisticki-plan-sesveta/> (09.08.2018.)

Google Karte, 2018., <https://www.google.com/maps> (06.08.2018.)

HAK Interaktivna karta, Hrvatski autoklub, Zagreb, 2015., <https://map.hak.hr> (07.08.2018.)

Informacijski sustav prostornog uređenja, Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, Zagreb, 2018., <https://ispu.mgipu.hr/> (06.08.2018.)

Narodne novine, 1997: *Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj*, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_01_10_151.html (01.08.2018.)

Narodne novine, 2017: *Odluka o razvrstavanju javnih cesta*, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_10_103_2372.html (01.08.2018.)

Model diferencijacije urbanih, ruralnih i prijelaznih naselja u Republici Hrvatskoj, Metodološke upute 67, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2011.

Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., CD-ROM, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003., <https://www.dzs.hr/> (01.08.2018.)

Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013., <https://www.dzs.hr/> (01.08.2018.)

Statistički ljetopis grada Zagreba 2017, Grad Zagreb, Zagreb, 2018.

Statistički registar prostornih jedinica 2005, Državna geodetska uprava, Zagreb, 2005.

Statistički registar prostornih jedinica 2013, Državna geodetska uprava, Zagreb, 2013.

Zagrebački električni tramvaj, 2001: Zagrebački električni tramvaj: 1991. – 2001., Znanje, Zagreb

Zagrebački električni tramvaj, 2018: Autobusni prijevoz – Dnevne linije, <http://www.zet.hr/autobusni-prijevoz/dnevne-linije-251/251> (07.08.2018.)

ZG Geoportal, Zagrebačka infrastruktura prostornih podataka, Grad Zagreb, Gradski ured za strategijsko planiranje i razvoj Grada, Zagreb, 2017., <https://geoportal.zagreb.hr/karta> (06.08.2018.)